

Devet let v rdečem raju. (spomini Vere Remec Debeljakove)

Te spomine sem napisala na prigovarjanje domačih le za našo družinsko kroniko, in niso bili namenjeni javnosti. Ko pa so me nekateri, ki so jih prebrali, prepričali, da je tudi tak zapis, čeprav le drobno zrnce, potreben doprinos k pričevanju in osvetlitvi komunističnega divjanja pri nas, med revolucijo in po njej, ga tu posredujemo javno. Morda bo mogel služiti, vsaj v mali meri, ob analizi značaja vernega slovenskega človeka, zakaj se je v taki meri dal preslepiti volkovom v ovčjem oblačilu, in se udinjal tuji brezbožni ideologiji.

Za uvod.

Za uvod naj posežem še v predvojne čase. Že od mladosti smo se poznali z večino poznejših vidnejših komunističnih osebnosti. Veliko jih je stanovalo v naši sosesčini, tako dr. France Kidrič z ženo in sinom Borisom. Borisa smo splošno smatrali za „faliranega« študenta. Imel pa je Boris zelo dobro, verno mamó, po rodu Dunajčanko, ki je zelo trpela zaradi brezbožnega moža in sina. Po želji dr. Ivana Prijatelja naj bi ga Tine nasledil na stolici za primerjalno slovensko književnost, za kar se je Tine že po najini poroki še nadalje izpopolnjeval skoraj leto dni v Pragi. Izigral ga je dr. Kidrič, ko je po Prijateljevi smrti hitro nastavljal svojega človeka, Ocvirka. Tinetu je rekel, da naj izposluje pri dr. Korošču zase novo stolico, česar seveda Tine ni storil. Je pa vse življenje težko občutil to krivico. V bližini so stanovali tudi Kraigherji in še veliko drugih znancev, poznejših ofarjev. Moja zgodaj umrla sestra Mara se je v otroških letih celó igrala s poznejšo Kidričevo ženo, Armičevo Zdenko. Tako rekoč sosed nam je bil gostilničar Vladko Kozak, ki so mu naši ljudje vedno zaupali. Prenekaterikrat so se v njegovi gostilni zbrali dr. Korošec, dr. Natlačen z ženo, dr. Golja itd. Vlado Kozak je bil tako lahko veren poročevalec marsikaterega zaupnega razgovora. Sin Juša Kozaka, Vladotovega brata, je nekoč dražil srnjaka, ki se je nahajal na vrtu Poljanske gimnazije, in ga je srnjak zato nabodel in precej ranil na stegnu. V trgovini so nam bili sosedji prebivalci Rdeče hiše Albrehti, kocbekovca Tone in Dora Vodnik in drugi. Hiša je povsem odgovarjala svojemu imenu!

Ob cerkvi sv. Jožefa (tudi Kidričevi sosedji) je stanovala družina Ravnikar. Žena sina arhitekta Ravnikarja je bila zelo zagrizena komunistka. Z Ravnikarjevo sestro Marijo smo se še v dekliskih letih dobro razumele in veliko hodile na skupne izlete in smučanje. Že ob začetku vojne je prišla Mici (tako smo Marijo klicale) k meni s prošnjo, da ji posodim možev pisalni stroj, ker se je bratu arhitektu njegov pokvaril, mora pa nujno predložiti neko ponudbo. Posodila sem ji, čeprav s sumnjo, da rabi stroj za druge

Vera Remec Debeljak, Buenos Aires, 1991.

namene - da bi namreč ob kakšnih preiskavah Tinetovega stroja ne preiskavali. Posodila sem ji, vendar je nisem naznanila, ker po vesti nisem bila sto procentno prepričana o svoji sodbi. Mica po svojem prepričanju gotovo ni bila komunistka, je pa pozneje plačala zaradi brata, ko so jo Nemci internirali (menda v Dachau), od kjer se je kmalu po vojni vrnila. Po znancu sem ji sporočila o svoji tedanji sumnji. Prav do julija 1914, to je do začetka prve svetovne vojne, smo stanovali v hiši očetovega prijatelja dr. Josipa Dermastje, na Hrvatskem trgu št. 3, nasproti šentpeterske cerkve. Dr. Dermastja je bil v vodstvu več katoliških gospodarskih ustanov, njegov sin pa prosluli partizanski krvolok -URBAN. Ko se je ujec dr. Jože Debevec vračal od maševanja v omenjeni cerkvi (stanoval je namreč tudi on z nami), ga je stara mati Dermastjeva večkrat zmerjala „Glej ga farja«, o čemer je tudi vpričo nas otrok večkrat potožil.

Dr. Anton Brecelj, ugleden ljubljanski zdravnik, je v svojih številnih člankih v revijah in knjigah dosledno zmerom branil katoliška načela v zdravstvu, njegov sin Marjan pa je bil eden tistih članov Akademskega Orla, ki so 1. 1929 na občnem zboru v Ljudskem domu v Ljubljani napadli vodstvo in hoteli Orla razbiti. Več o tem je pisal France

Pernišek v svoji knjigi Zgodovina slovenskega Orla. Fant se je pozneje povsem udejnal komunistom.

Dr. Brecelj je bil do revolucije osebni prijatelj mojega očeta in naš hišni zdravnik. Vilo je imel nasproti trnovskega župnišča ter bil tudi prijatelj s pisateljem F. S. Finžgarjem. Finžgar sam je bil tudi prijatelj in večkrat gost v Natlačenovi hiši; ko so dr. Natlačena ubili komunisti, je Finžgar - molčal.

Dr. Jože Pokoren, kot dijak član naših študentskih in orlovskih organizacij, je bil pravosodni minister, ko so Velikonjo obsodili na smrt!

Nekaj dni pred koncem vojne, ko je bilo že jasno, da bodo zmagali komunisti, so imeli v naši hiši sestanek naš oče, dr. Šmajd in polkovnik prof. Bitenc. Ker sem gostom stregla jaz, sem bila priča njihovemu razgovoru. Pogovarjali so se, ali naj se ob koncu umaknejo samo domobranci in vidnejši politični ljudje ali naj beže množično. Tedaj je bil dr. Šmajd mnenja, naj družine ostanejo, ker jih gotovo ne bodo ubili, da pa je v vsakem primeru boljše, če ubijejo samo eno četrtno kakor pa vse. Ob takem mišljenju sem bila zelo prizadeta.

Ko sem se mudila v kuhinji, me je naša tedanja gospodinjska pomočnica Karolina Butara prav zaupno vprašala: „Kdo pa so ti gospodje?“ Nad vprašanjem sem bila zelo začudena, da naj bi to zanimalo zelo preprosto kmečko dekle, in sem ji odgovorila, da ne vem. Njena mati ga. Butara je bila sestra znanega komuniste Marinka iz Most, so pa vedno trdili, da z njim nimajo zvez. Družina Butara je namreč pred Nemci pribežala s Krškega v Ljubljano in ker je oče vedel, da jo je ob nemškem bombardiranju Beograda ubiti dr. Kulovec zelo spoštoval kot verno in zavedno slovensko družino, se je zelo zavzel zanje. Preskrbel jim je stanovanje v Vzajemni posojilnici in sprejel v službo tamkaj mlajšega sina ter ga nameraval zaradi fantove pridnosti in spretnosti nastaviti celo za uradnika. Karolina je sprejela pri nas službo gospodinjske pomočnice. V družini sta bila še en sin in ena hčerka, pa oba v partizanih (starša sta trdila, da proti njihovi volji). V Enciklopediji Slovenije berem, da je bil fant Miha Butara, Aleks, celo generalmajor JLA! Že proti koncu vojne je odšel v hribe tudi že imenovani mlajši brat Francelj, kar so starši zopet tajili, pa smo zvedeli, da mu je mati za na pot spekla celo zajca... Ni mi znano, ali je fant ostal živ, ker o njem pozneje ni bilo več slišati.

Kot mi je povedal Drago Ložar, brat dr. Rajka Ložarja, so po vojski našli v peči glavne dvorane Vzajemne posojilnice skrito partizansko orožje. To so mogli skriti le stanovalci hiš, t. j. Butarovi ter hčerka hišnika Leskovca. O njej so pravili, da je prijateljica inž. Dukiča, ki je sicer živel s - ciganko. Dekle sem srečala po vojski na Miklošičevi cesti, ko je pravkar stopila iz trgovine, v katero so imeli dostop samo oznovci. Moram pa priznati, da je ona skrila očetov kožuh.

Vse to in še več smo pravzaprav zvedeli in ugotovili šele po vojni, ko je bil oče že v begunstvu. Tako je bil oče med vso revolucijo stalno z vohuni in to po ljudeh, ki jim je tako zelo zaupal! Sam tako osebno pošten, pač ni mogel dvomiti o poštenosti ljudi, ki jim je storil usluge.

Ko so se naši: oče, moj mož, Tine, Bara in Vlada dne 5. maja 1945 v jedilnici poslovili od nas ostalih, so se oče,

Bara in Vlada z banovinskim avtomobilom odpeljali v begunstvo. Kot so mi potem povedali, se je avto na vrh Ljubelja ustavil, ker je zmanjkalo nafte oz. je bila nafta zmešana s sladkorjem. Seveda je bilo to sabotaža s strani šoferja, katerega so Natlačeni zelo cenili. Naši trije so potem nadaljevali pot peš. Tine se je iz Ljubljane odpeljal s svojim kolesom, a se čez četrto ure že vrnil, da naj se hitro pripravim in grem z njim in otroki do Justinovih v Št. Vid in potem dalje v Loko. Zmetala sem v globoki otroški voziček nekaj otroških oblek in predvsem plenice, posadila na vrh Jožejko in smo šli peš proti Ježici. Tine je peljal kolo „za ušesa“. Ko smo prišli do Justinovih, smo tam naši že precej znancev, ki so se na svoji poti v begunstvu tu ustavili. Gospa Anica nas je vse pogostila z večerjo. Med pogovorom pri večerji, seveda o zadnjih dogodkih in begunstvu, se je gospa izrazila zaradi škofa dr. Rožmana: „Kdor druge pošilja v begunstvo, mora iti tja tudi sam!“ Presenečena sem bila, da je ta gospa tako mogla nasesti partizanski propagandi in verjeti njih laži, ko je bila vendar verna in vedno žena na mestu. Gospa Anica je bila moja učiteljica v Lichtenthurnovem zavodu v četrtem razredu osnovne šole in smo jo učenke zaradi njenega milega značaja rade imele. Imela pa je sestro, Julijano Pintar, obe sta bili doma iz Lovskega Brda v škofjeloških hribih, in ta je bila huda propagandistka za partizane ter je mogla na sestro vplivati. Ko so pozneje po koncu vojne komunisti ukinili pouk verouka v šolah, je gospa Justinova začela zbirati otroke šentviške fare in jih privatno poučevala v krščanski nauku. Oblast jo je seveda takoj poklicala na zagovor in jo tudi zaprla, ne vem, za koliko časa. Mislim, da je po tem postopku jasno spoznala „pravi obraz OF“, vsaj ob poznejših srečanjih z njo sem imela ta vtis.

V Ljubljani je bilo več vodilnih vernih družin, ki so se smatrale tako rekoč za smetano Ljubljanskih vernikov, pa se jim je prenekateri otrok povsem izneveril in se udejnil novi komunistični doktrini.

V naši dijaški organizaciji je bila npr. dekle-učiteljica, iz zelo verne družine, tudi sama polna idealizma, vneta za vsako pozitivno delo v smislu katoliških načel. Ob ustanovitvi OF pa je tako nasedla komunistični propagandi, da je postala ena najbolj zavzetih partizanskih aktivistk! Pa to ni bil samo osamljen primer.

Meni je še danes nerazumljivo, kako se je mogel kdo, ki je bil vzgojen v idealnem verskem okolju, tako izneveriti vsem, kar je v mladih letih prejemal v lastni družini, kongregaciji, organizaciji. Najbolj me je bolela nezvestoba papeževim enciklikam, ki so jih zlasti v katoliških organizacijah stalno proučevali, in niso imeli posluha za stalna opozorila škofa dr. Rožmana, da naj se verni varujejo volkov, ki pod krinko narodne osvoboditve zavajajo verne v komunizem, ki je bil in je še vedno viden nasprotnik Cerkve in njenih nauk.

Velikokrat je bil vzrok temu privlačnost novega nauka, ki se je ponašal z absolutno svobodo zlasti v moralnem oziru in je zlasti razbijal svetost zakona, kar so dokazale številne ločitve in zamene zakonskega druga, v kar Cerkev ni nikoli pristala.

Nadaljujem z našim umikom: Po večerji se je Tine takoj odpeljal naprej s kolesom proti Tržiču, mene z otroki pa

je dr. Justin s svojim avtom zapeljal v Škofjo Loko. S Tineto sva se zmenila, da tam počakamo, da vidimo, kakšen bo položaj, in v primeru potrebe bežimo čez mejo. Tinetova domača hiša (danes zaščitena kot zgodovinska zanimivost) stoji prav pod bivšim nunskim samostanom, v vznožju grajskega hriba: Tineta so v Loki celo imenovali „kloštrski muc«. Ob našem prihodu sta bila v domači hiši le še priletni Tinetov oče in sestra Poldka, pozneje poročena s Fr. Balančem, ki je vodila še vedno obstoječo domačo trgovino „z deželnimi pridelki«. Oba brata in druge sestre so živeli s svojimi družinami že v lastnih hišah oz. stanovanjih. Le sestra Minka je bila s svojo družino še v Srbiji, kamor so jo Nemci ob zasedbi Gorenjske pregnali. Ko se je z vso družino vrnila, je zvedela, da je mož na spisku onih, ki jih hočejo partizani odstraniti. Prekrižal jim je račune, ko je en teden pred določenim rokom umora umrl sam naravne smrti! Brat Francelj je bil tedaj še zaprt v Begunjah (najprej po Nemcih, potem po partizanih), Aničin mož-učitelj, Janko Sicherl, se še ni vrnil s Tirolskega, kamor so ga Nemci prestavili. Doma je bil s svojo družino v ločenem stanovanju le starejši brat Viktor, stoprocentni invalid še iz prve svetovne vojne.

V Loki mi je bilo v veliko moralno oporo moja stara znanka in prijateljica še iz orliških let, učiteljica ga. Ivanka Štraus-Gojničeva, sestrična duhovnika Štrausa, ki so jo Nemci zaradi imena označili kot „Volksdeutsche« in jo predstavili v Šlezijo, od kjer se je po vojski vrnila v Loko. Kot svojo bivšo učiteljico so jo v Loki prijazno sprejeli in ni imela težav z oblastjo. Se danes hranim avstrijski srebrnik, ki mi ga je takrat podarila!

Ob svojem umiku iz Loke so Nemci rekvirirali v Poldkini trgovini več moke in sladkorja, ki si jih Poldka ni upala zadržati, ker se je Nemcev še vedno bala.

Mimo tastove hiše pod grajskim hribom so se tiste dni pomikale kolone zajetih domobrancev in nemških ujetnikov. Prosil so za vodo in jo je Poldka ponudila, a so ji stražarji to prepovedali.

Že prve dni mojega bivanja v Loki se je ustavila pred tastovo hišo ga. Plečnikova, žena Ivana Plečnika iz Hotederšice, ki je tik pred revolucijo kot mizar zelo lepo izdelal moževo knjižico. Nosila je v naročju trimesečnega dojenčka in bila vsa zaskrbljena: mož je bežal, več otrok je še doma, ona sama je preko hribov z otrokom prišla do Loke. Ko je videla na tastovi trgovini napis DEBELJAK, se je ustavila tu in naletela name. Po posvetu se je vrnila domov v Hotederšico še po ostale otroke. Dojenčka so medtem - po posredovanju Ivanke Štrausove - sprejele neke redovnice s Spodnjega trga v svojo sirotišnico med druge otroke. Ko se je gospa vrnila še z ostalimi otroki, jim je poiskala po raznih kmetijah službe in šla tudi sama z dojenčki služiti na neko kmetijo. Po tistem je v Sloveniji nisem več videla, pač pa se je z malim sinčkom sešla z možem in so se nastanili v Middletownu v Severni Ameriki, kjer je mož pred leti umrl, sama pa s sinom zadovoljno živi tamkaj. Mislim, da so se ostali otroci vrnili na dom v Hotederšico, kjer jim je nova oblast domačijo seveda zaplenila. Tamkaj si je poiskal nevesto g. Janez Petkovšek iz Churruce, s katero si je ustvaril lepo in verno, danes že odraslo družino.

G. Plečnik in žena sta nas še za življenja mojega moža obiskala celo v Argentini, pozneje kot vdova še enkrat gospa sama.

Ko se je položaj po prvih dneh „osvoboditve« nekoliko umiril in sem se zavedla, da ne morem več biti v nadlego tastu in svakinji, sem prosila Poldko, da nas je z izposojenim vozom zapeljala nazaj v Ljubljano, kjer se nas je zapuščena mama zelo razveselila. Ves čas naše odsotnosti je bila v hiši sama s služkinjo Karlino, le sem ter tja jo je razvedril redek obiskovalec, npr. v Ljubljani zelo poznani trgovinski nameščeneec Ciril Korošec, večina znancev pa se je začela hiše izogibati.

Med vojno smo se zaradi različne politične opredelitve popolnoma razšli z dolgoletnimi sosedi - družino tedaj že pokojnega prof. Evgena Jarca. Ko je prve dni po koncu vojne gospa Jarčeva srečala našo mamo, ji je ponudila roko: „Gospa, podajva si roke, da se ne bomo v sovraštvu ločili s tega sveta!« Torej je bila prepričana, da nas bodo komunisti vse pobili. Vendar gospa je bila dobra, ko nam je še zadnje dni pred zaplembo spravila več stvari.

Spor z Jarčevimi ima v glavnem tole ozadje: Jarčeva hčerkica Ivica je na postaji v Grosupljem spraševala, če so prispeli 3 vagoni (?) obvez za partizane. Pri tem so jo zalotili domobranci in jo zaprli ter pretepli. Ko je po posredovanju igralka Mlejnikove in njenega prijatelja nemškega komandanta Schuhmacherja že po enem dnevu bila iz zopora izpuščena, si je takoj dala izstaviti od dr. Misa zdravniško spričevalo o znakih pretepanja, in je domobrance naznanila Nemcem. Za ovadbo Ivice so Jarčevi dolžili nas. Končni epilog k temu je pojasnil g. Godec, bivši gostilničar v Ramos Mejiji na Alvarado 350. Kot komandant domobranske posadke v Grosupljem je za aretacijo vedel, poznal pa je tudi Ivico, ker je bila ga. Jarčeva doma v Višnji gori (Omahnova).

Takoj po vrnitvi iz Loke sem opazila, kako se v nasprotni hiši stalno gibljejo zastori in da nas nekdo neprenehoma opazuje. Gospodar hiše je bil neki Verbic, trgovec z usnjem z Vrhniko, opazovalka pa je bila njegova hčerka. To sem tudi videla, da je večkrat sedla na kolo in odvihrala na Poljansko cesto, na „kvart« - seveda poročat, kaj se pri nas godi in kdo k nam zahaja.

Dne 23. maja 1945 sem šla takoj po kosilu v trgovino, ki jo je imela moja sestra Vlada na Poljanski cesti 13, da bi jo tam po njenem begu iz Ljubljane nadomestovala. Prav kmalu zatem je prihitela k meni soseda Nuša Dežmanova, svakinja dr. Mihe Kreka, naj grem takoj domov, ker nas hočejo seliti. Doma sem našla v predsobi mamo in pred njo dva oborožena partizana v oznovski uniformi, moškega in ženske. Ženska, po vsej priliki komandantka, mi je izjavila, da v imenu OZNE zaplenujejo našo hišo in da se moramo iz nje takoj izseliti. Ni pa nama z mamo predložila ne naloga zaplembe, še manj kakšno sodno odločbo.

Moj oče je bil obsojen kot član vodstva Vzajemne posojilnice 11. avgusta po vojaškem sodišču (tako je poročala Ljudska pravica dne 14. avgusta 1945) na pet let zopora in zaplembo vsega premoženja. Že čez deset dni, t. j. 25. avgusta 1945 - po poročilu Ljudske pravice 25. avgusta - zopet po vojaškem sodišču ob sojenju Zadružne zveze in Zadružne gospodarske banke še na

12let in na zaplembo vsega premoženja, skupno torej na 17 let zapor v odsotnosti.

Z ozirom na to, da je bil oče sojen šele več kot 2 meseca po izvršeni zaplembi, je to samovoljno postopanje OZNE ta čas, ko je bila upostavljena že zakonita oblast, predstavljalo pravo krajo oz. rop, saj sta bila oba zaplenjevalca oborožena!

Ko sem po razglasitvi splošne amnestije povprašala na sodišču za akte očetovega sojenja, mi je službujoči uradnik v oznovski uniformi odgovoril, da aktov ni več, ker so bili vsi ti akti odpeljani v Vevče za predelavo: „Veste, tovarišica, prva leta se je delalo precej po partizansko!“ Mislim, da odgovor ni odgovarjal resnici in da se ti akti še vedno nahajajo v kakšnih skrivališčih.

Z očetom, mamo, sestrama Baro in Vlado smo tudi Tine, jaz in otroci živeli v skupnem gospodinjstvu in tudi v občestvu ene same družine, in so zato v zaplembo vključili tudi lastnino mojega moža in mene.

Ko sva leta 1951 z mamo sodnijsko zahtevali pravico do stanarine in zaplenjene hiše, nama je to pravico Okrajno sodišče Ljubljane tudi priznalo z odlokom od 14. 12. 1951. Toda že 25. 1. 1952 je Okrožno pritožbeno sodišče v Ljubljani prvi odlok razveljavilo in priznalo zahtevano stanarino le mami, medtem ko meni ne, ker sem „s poroko z dr. Tinetom Debeljakom ustvarila svojo družino in torej nisem spadala v ožji krog očetove družine. S tema sodnijskima odlokoma si je oblast sama nasprotovala, ko je zanikala mojo pripadnost očetovi družini, zaplembo vsega mojega in moževega pa vključila v njegovo zaplembo!

Ker sva se z mamo zavedali, da bi vsak najin odpor proti zaplembi in izgonu pomenila zapor, sva se po začetnem oporekanju končno vdali.

Partizanka nama je izročila navaden tenak papirček 10 x 5 cm, s katerim nama nakazuje drugo stanovanje: „Debeljak Veri in Remec Mariji se dovoljuje prevzem stanovanje v Streliški ulici št. 22, katero je zasedla OZNA, z izjemo stvari od muzeja. Pooblaščenec OZNE za rajon Poljane Nadja Fajdiga.« To je edini dokument, ki nama je bil izročen. Šele iz tega listka sva izvedeli ime zaplenjevalke, t. j. Nadje Fajdiga (menda hčerka zdravnika iz Kranja. Med Tinetovimi dokumenti sem našla zdravniško spričevalo z njegovim podpisom).

Pozneje sem slišala, da se je Fajdigova opravičevala, češ da je to morala storiti.

Še pred mojim povratkom iz trgovine je Fajdigova kot eno prvih dejanj zaklenila Tinetovo knjižnico, ki mi jo je potem na mojo zahtevo odprla, da sem v njeni navzočnosti vzela iz omare svoje osebne dokumente.

Vse, ker je bilo v hiši vrednejšega, sva morali pustiti doma, tako pohištvo, posteljnino, ogromno knjig (ko so odvažali te iz hiše, so z njimi naložili 3 kamione!) itd. Fajdigova nama je pustila vzeti le nekaj hrane, staro omaro, star šivalni stroj, najino obleko (od moža in očeta ne!), slabšo posodo s priborom ter nekaj drv. Na izrecno zahtevo mame, da je 45 let ležala na svoji postelji in da hoče na njej tudi umreti (ob izgonu je bila stara 76 let), je Fajdigova dovolila tudi to, ker je bila pač stara, češ saj boste vse potrebno dobili v novem stanovanju. Ni pa povedala, da

so oznovci tudi tam že vse pokradli, kakor sva z mamo ugotovili ob vselitvi.

Tako smo bili vsi, mama, jaz in otroci (v starosti 9, 4 in pol let in najmlajša 14 mesecev) obsojeni, čeprav nikdar, tudi pozneje ne, sojeni... Kakor sem že omenila, so v zaplembo vključili tudi vso lastnino mojega moža, ki je v glavnem obstajala iz dragocenih knjig (npr. kompletni Ljubljanski Zvon), rokopisov, raznih prevodov, osnutkov itd.). Med temi tudi stvari, ki so spadale pod avtorsko zaščito! Prav tako tudi mamine zapiske in knjige iz njenega udejstvovanja kot pisateljice kuharskih knjig. Moj mož je bil sodno obsojen šele celo leto pozneje, kar je bilo razvidno iz dopisa Okrožnega sodišča v Ljubljani od 14. 12. 51 v zvezi z zahtevano stanarino zaplenjene hiše. Vzeti smo smeli delno otroško, Jožejkino posteljico, otroško knjižno polico z nekaj knjigami, otroško obleko, pustiti pa smo morali lep otroški šolski pult - darilo strica Vlada iz Duplice - z motivacijo, da ga bodo sami rabili. Res mi je pozneje Marija Ložarjeva, sestra dr. Rajka Ložarja, povedala, da so jo v naši hiši zasliševali in sicer mlad hrom fant, sedeč v otroškem šolskem pultu. Bil je to sin stavca iz Jugoslovanske tiskarne, dve hiši nižje od naše, v Ilešičevi vili. Med vojno so ga naši ljudje vsestransko podpirali, mu omogočali razne ugodnosti za obiskovanje šole itd. Zlasti ga je podpirala ga. Strojanski, ko ga je med vojno stalno oskrbovala s priboljški kot npr. surovim maslom in drugim (ker je imela manufakturno trgovino, in je v zameno za blago lahko to od kmetov dobila). Ko so jo sodili, je bil fant ena glavnih prič. -Je pa ostalo doma še veliko otroških stvari, zlasti igrači in otroškega pohištva, ker je bilo pač raztreseno po celi hiši. Tudi je bilo zaplenjeno vse blago iz Vladine trgovine, kar ga je hranila doma.

O zaplembi oz. seznamu zaplenjenega nismo dobili nobenega potrdila, tudi kasneje ne. Tudi če so tak zapis kdaj sestavili, ni točen, ker so še ob moji navzočnosti začeli odnašati iz hiše - torej nepopisano - lažje premakljive stvari. Za to so pripeljali s seboj nemškega vojaka - ujetnika ter precej velik voz, na katera so nalagali. Zlasti se spominjam škatle z denarjem - srebrnimi dinarji po 10, 20 in 50 - ki jih je Vlada hranila iz izkupička v trgovini in niso bili več plačilno sredstvo.

Istočasno, ko so oznovci nalagali stvari na svoj voz, smo nalagali tudi mi svojo revščino na voz, ki so ga nam na mamino prošnjo posodili v Marijanišču. Med tem časom je bila Jožejka v svojem vozičku pri Dežmanovi Nuši in sem jo šla iskat že pozno zvečer.

Naj omenim še to: Pol ure pred prihodom Ozne sta se pripeljala z avtom Karolinina brat in sestra in jo takoj odpeljala. Pustila je vse nedodelano, tudi umazana posoda od kosila je ostala nepomita v z vodo napolnjeni pomivalni skledi. Pozneje so mi njeni znanci pravili, da zelo obžaluje, kar je storila, da pa so jo domači - brat in sestra - v to prisilili.

Ko smo prišli po Strmi poti v novo dokazano stanovanje - zapuščeno Sajovičevo vilo - s Streliške ulice z vozom nedosegljiva, ker se je nahajala na pobočju grajskega hriba, je bilo to vse izropano, le v kuhinji sem dobila kablo s pomijami, po katerih so lezli črvi. Za silo smo namestili mamino in Jožejkino posteljo za mamo in Meto, Jožejka

je ostala v vozičku, midva s Tinčkom na tleh. Ko smo drugo jutro začeli urejati naše stvari ter čistiti in ribati, se je v sobi naenkrat pojavila družine: oče, mati in 5(?) otrok. Začeli so vpiti, da naj se takoj izselimo, češ da je stanovanje njim odkazano. Zmerjali so nas z „belimi psi«, otroci so začeli stikati po naših stvareh in kradli jedila. Mož - učitelj iz Bele Krajine - je vpil, da so bili doslej oni v gozdu, zdaj naj gremo tja mi. Žena je začela premetavati in obračati naše stvari: ko je zagledala Koroščevo plaketo, je začela psovati „ta izdajalec« itd. Ker je bil položaj nevzdržen, sem šla v našo hišo, ki je bila že vse zasedena po oznovcih, in se pritožila pri Fajdigovi zaradi belokranjske družine, ki nam oporeka našo pravico do dodeljenega stanovanja in nas psuje z „belimi psi«, in da nikakor ne pustim, da bi žalili meni najdražje spomine. Prosila sem jo, da se smemo preseliti k teti Heleni, ker ima po begu moža in 4 sinov skoraj prazno stanovanje, kar mi je Fajdigova takoj dovolila. Hitela sem v stolnico, kjer so imele žene molitveno uro, in je bila prisotna (poleg ge. Velikonjeve) tudi teta Ena. Prosila sem jo, če se smemo pri njej naseliti, v kar je ona takoj ljubeznivo privolila. Mama je zopet hitela v Marijanišče po voz, naložili smo našo staro šaro in se pomikali mimo Jugoslovanske tiskarne po Resljevi cesti kot cigani: voz s konji, na njem ropotija, za vozom peš mama, 2 otroka in jaz z Jožejko na vozičku. Mimoidoči so nas začudeno gledali - ne vem, če je bil med njimi kakšen naš znanec. Ko so partizani zasedli Ljubljano, so prvi mesec nagnali naše žene, ki niso bežale, čistit vojašnice, stranišča in podobno, pač vse najumazanejša dela. Posebno se spominjam ge. Kocmurjeve iz Most, ki mi je o tem pripovedovala. Mislim, da je bilo meni s takim delom prizaneseno, ker je imela OZNA z nami druge namene.

NAŠA HIŠA PO NAŠEM IZGONU

Tu se je takoj naselila OZNA, tudi Fajdigova. Po pripovedovanju pokojne gospe Maričke Haynetove, ki je imela okna svoje hiše obrnjene na našo severno stran, je bilo obnašanje novih stanovalcev precej nemoralno.

Iz naše hiše se je OZNA preselila v nasprotno Gromovo hišo (lastnik carinik Grom). Ko so se tudi od tam izselili, je gospa Gromova našla v svoji sobi na tleh kup umazanega perila, rjuhe. Po monogramu VR je sklepala, da so moje, in mi jih je prinesla. Zelo umazane sem oprala in mi še danes služijo.

Po izselitvi OZNE so vso hišo prečistili in obnovili, čeprav prej ni bila zanemarjena (celo vsa rjava vrata so prepleskali z belo barvo). V njej so potem nastanili šefa Sovjetske misije v Sloveniji, Bogomolova (Nomen est omen: pravi lastnik Bogumil: Bogomolov). Prelovškovi - gospod je bil gradbeni direktor Ljubljanske mestne občine - so se z njim seznanili in po njem dosegli, da se je smela Iča Natlačenova vseliti v domačo hišo, iz katere pa so jo po treh tednih vrgli ven.

Stanovalci so se vrstili tako:

1. OZNA (kake tri tedne)
2. Predsedstvo vlade Ljudske republike Slovenije - do 31. decembra 1951

3. Uprava nepremičnin MLO 4. Stanovanjska uprava Ljubljana

5. Hišna uprava v Zarnikovi ul. 17. (Upravnik Tomo Brejc). Zaradi zaslug v „NOB« so hišo podarili v dosmrtno uporabo Tomu Brejcu, bivšemu gozdarskemu delavcu in njegovi ženi.

Po njegovi smrti so ostali v hiši še njegova vdova in sin dr. Miha Brejc, v oktobru ali novembru 1990 že od sedanje vlade RS nastavljeni šef notranje policije.

So pa menda vso hišo razdelili v več stanovanj.

Ko so leta 1952 (za letnico nisem gotova) začeli prodajati zaplenjene hiše privatnikom, je prišla k meni Kajzerjeva Pavla, uradnica na Šolski polikliniki, povedat, da bi bil njen šef na polikliniki, dr. Fr. Debevec, pripravljen hišo kupiti in nam odstopiti stanovanje na podstrešju ali pa v kleti, če bi se z mamom zavezali, da mu povrnemo vse izdatke; ki bi jih s hišo imel, če bi bila hiša kdaj vrnjena nam. Odgovorila sem, da ne pristaneva, ker če bodo zaplenjene hiše kdaj vrnjene pravim lastnikom, potem jo bomo itak dobili nazaj! Sem pa bila zelo užaljena, da je bil celo takó ugleden član osrednjega odbora Katoliške akcije pripravljen kupiti ukradeno hišo.

V splošnem ljudje niso videli nič napačnega, če so pri delitvi zaplenjenega premoženja pristavili tudi svoj piskrček. Celó moja lastna teta, Marija Vesenjaka, se mi je hvalila, da je na Zablembenem uradu lahko izbrala zelo lepo skodelico! In to meni, ko so med temi lahko bile celo naše... Ko smo zapuščali Sajovičevo vilo, v kateri je nazadnje stanoval višji banovinski uradnik Podhorsky ter bežal, je med malo ostalino bil tudi ležalni stol. Z dovoljenjem pristojnega stražnika ga je lahko odnesla naša hišna postrežnica Beti, kar se jim ni zdelo nič napačnega. Ko sem ob urejanju naših stvari v Kersnikovi ulici našla tudi budilko in majhen bel žakeljček iz stanovanja Podhorskega, sem iz protesta oboje nesla na Zablembeni urad v Unionu, ker tuje lastnine ne maram. Zahtevala sem potrdilo o vrnjenem in ga zares dobila. Uradnik je bil zelo presenečen.

Ko smo letovali v Dvoru pri Polhovem gradcu, so razprodajali razne stvari iz zaplenjene graščine De Lago -Ašičeve. Naša gospodinja, sicer zelo dobra žena, se je hvalila, kako poceni - po 3 din - je dobila Weckove kozarce! Za kaj naj bi jih ona rabila?

Nekak „kloštrski muc« v ljubljanski jezuitski hiši je bila „Jarčeva Urša«. Ko sem jo srečala, se mi je pohvalila, da je po dovoljenju stražnika pred našo hišo nabrala na vrtu zrele kutine in jih prodala na ljubljanskem trgu. (Denar seveda je obdržala zase). Tudi na jezuitskem vrtu si je pozneje nabrala drva in jih obdržala zase, saj so ji „dovolili« (pa ne jezuiti).

Ko so našo hišo obnavljali, so me znanci opozorili, da nanašajo na velik kup na vrtu razne papirje, albume in podobno, in da bodo vse zažgali. Sem šla tudi jaz k stražniku, da mi je dovolil s kupa odbrati nekaj stvari. Tako sem rešila razne družinske spomine, fotografije, albume itd.

Pred nenasitnostjo nove oblasti smo rešili tako rekoč samo to, kar smo že med okupacijo Italijanov in Nemcev poskrili

pri znancih. Naša mama pa je še takoj po vojni, še tik pred zaplembo skrivala še nekatere stvari, celo žimnice. Ker sem se bala, da nam ne bi verjeli, da smo imeli po posteljah samo spodnje vzmetne žimnice - računali smo s tem, da nas bodo okradli - sem šla po dve žimnici, ki sta bili tako deležni usode zaplembe. Ostale skrite so mi potem dobro služile in sem jih deloma vzela s seboj v Argentino.

V KERSNIKOVI ULICI

Tu smo nekaj časa živeli v miru, brez preganjanja. Teta nam je dala na razpolago dve sobi, uporabo kuhinje in sploh vseh pritoklin. Ko so teto zaprli, so jo obsodili na zaplembo vsega premoženja, ker je Nemcem „dovolila“, da so se intabulirali z 51% na tovarno upognjenega pohištva, danes „Stol“, na Duplici pri Kamniku, katere solastnica poleg strica Vlada je bila tudi ona (kot da bi mogla ona pri tem kaj odločiti!). Zaplenili so tovarno in vilo na Duplici, v Ljubljani stanovanjsko hišo, kjer so sedaj stanovali, in tudi vse nepremičnine. Ko so pooblaščenec Zaplembenega centra popisovali inventar in sem za nekatere stvari, ki smo jih uporabljali - postelje, kuhinjsko mizo, posodo itd. - izjavila, da so moje, so akceptirali. Pozneje sem teti to vrnila oz. nekaj odkupila, npr. mami novo posteljo z žimnico. Posojeno sem potem delno uporabljala tudi na Viču in vrnila Nadi, hišni pomočnici tete, ki ji je stvar že prej podarila. Še pred popisom so takoj po obsodbi prišli delavci pod vodstvom Valensa Voduška po klavir. Od Voduška sem zahtevala da se je izkazal z osebno legitimacijo.

Kmalu so nam dodelili v stanovanju več vojakov - oznovcev, ki so prehajali skozi mojo in Tinčkovo spalnico. Prostor je bil namreč prvotno velika sprejemnica, ki so jo že med vojsko Remčevi predelili v dva prostora, ločena z leseno steno, v kateri so bile vdlane tudi omare. V tej sobi je prvotno spala mama, ker pa jo je silno motilo neprestano sprehanje sostanovalcev (menjavali so se moški in ženske, medsebojni obiski), sva sobi zamenjali. Sicer nas niso nadlegovali in smo z njimi živeli v kar dobrih odnosih. Med oznovci je bila tudi mlado, morda 20-letno dekle, po činu majorka (?), doma iz Grgarja pri Gorici. Ko jo je obiskala mati, preprosta žena, ji je potegnila iz žepa rožni venec in ga zagnala v smeti - „to neumnost“. Ko je zašla v stanovanje miška in se zatekla v stranišče, jo je „majorka“ toliko časa preganjala, da jo je ubila. Na mojo pripombo, da jaz miške ne bi mogla ubiti, je odgovorila: „Kaj pa mislite, mi smo še ljudi tako klali!“ Tudi se je hvalila, kaj vse si je nabrala ob partizanski zasedbi Trsta, med drugim skoraj en meter visoko punčko, ki je hodila, in govorila: „Saj so jo gotovo pustili tam bežeči Nemci!“ Tako so komunisti osvobajali Trst!

Za nadzorstvo nam je OZNA prav kmalu poslala svojega zaupnika v osebi električarja Marjana Dolničarja, sina hotelirja v Tivoli. Njegova in naša mama sta bili dobri prijateljici še iz mladih let, ko je naša mama gospodinjala svojemu bratu, tedaj župnemu upravitelju v Vranji Peči pri Kamniku, kje je bila menda ga. Dolničarjeva doma. Naša mama je tudi svoj čas prosila svojega znanca,

mestnega direktorja Jančigaja, da je Marjana sprejel v službo v Ljubljansko elektrarno. Kot dobremu, zvestemu prijatelju smo v začetku povsem zaupali, pa smo pozneje začeli dvomiti o pravem namenu njegovih obiskov. Moj sum je temeljil na teh ugotovitvah:

1. Prihajal je skoraj dnevno in ostajal po več ur pozno v noč, pač za kontrolo, kdo nas obiskuje. Ko so vsi drugi že zdavnaj odšli spat, sem se morala jaz še vedno razgovarjati z njim (v kuhinji). Stalno me je spraševal, če dobivam kaj pošte od naših.

2. Že v samem začetku svojih obiskov me je nekoč vprašal, če bi bila pripravljena sodelovati v pravkar ustanovljeni protikomunistični podtalni organizaciji. Na moj nikalni odgovor, ker sem ostala doma zaradi otrok in da sem dolžna jih ščititi in torej ne riskirati zapora, me je še spraševal, če morda poznam kakšno drugo osebo, ki bi bila pripravljena za sodelovanje. Vprašala sem gospodično Suzano, po rodu Hrvatico, sicer profesorico v Krištofovem zavodu, če bi hotela v to organizacijo vstopiti, pa je bila takoj pripravljena. Gdč. Suzana je bila strastna privrženka OF, toda ko so partizani pobili četnike v Grčaricah in Jelendolu, se je njeno navdušenje ohladilo in je postala ena najzavednejših nasprotnic NOB. Toda kmalu je padla v past: aretirali so jo na Prešernovi cesti, ko je nosila v ročni torbi sveženj protikomunističnih letakov, in jo zaprli v zapore Prisilne delavnice v Mostah. Zaslíševal jo je njen bivši, vanjo zaljubljeni učenec, ki ji je obljubil, da jo bo spustil, če bo vse po pravici povedala, na kar je pristala. Iz ječe mi je poslala droben listek, da je vse povedala, in da naj posvarim Marjana, da se pazi. On pa mi je odgovoril, da se nič ne boji, in res se mu ni nič zgodilo. Prav ob tem sem začela dvomiti v njegovo iskrenost.

3. Tudi pozneje, ko smo stanovali že na Viču, je bil skoraj dnevni gost in prav tako pozno v noč, ko so morali moji v enosobnem stanovanju vpríčo njega v postelje. Ob obisku Kajžerjeve Pavle (Vladine prijateljice) je takoj vprašal, kdo je ta ženska, česar mu seveda nisem povedala.

4. Ko so komunisti organizirali „prostovoljno“ udarniško delo, me je prijateljica Julka (po svoji službi v to vezana) pregovorila, da sem šla z njo kopat jarke na Celovško cesto, ter tako dobila udarniško legitimacijo. Na Pšati pri Domžalah je nova oblast začela graditi veliko farmo, menda za prašičerejo. Vsako popoldne so tja vozili posebni vlaki s „prostovoljci“. Neki dan je prišel k nam Marjan in me začel nagovarjati, da grem tudi jaz tja. Dolgo sem se upirala, nazadnje me je pregovoril; šel je z menoj tudi sam. Na Pšati sem zidala - polagala opeko in malto. Dolničar se je vse dopoldne sprehajal okrog delavcev in tudi meni svetoval, naj nikar preveč ne delam, temveč samo fingiram. Ob zaključku „šišta“ je šel z mojo legitimacijo v kolibo, kjer je uradoval kontrolni urad, in se vrnil z legitimacijo, kjer je bilo vpisanih 24 ur dela. Rekel mi je, da je dal v mojo legitimacijo pripisati tudi svoje ure, kar pa vse skupaj niti od daleč ni odgovarjalo resničnim 4 oz. 8 uram.

Vendar moram priznati, da me je ta udarniška legitimacija rešila poznejšega zapora v tako imenovani „sedemindvajseti regiment“. V to skupino so obsodili in zaprli iz vsakega okraja, rajona, po 3 ženske: 1 našo - belogardistko, (tako naše žene: Marico Pogačnik-

Vebletovo, Danico Petričkovo, redovnico Nušo Sušnikovo, ki je morala deliti posteljo z odvetnico dr. Ljubo Prenner, in še mnogo drugih znank, ki se jim imena ne spominjam), 1 prostitutko in 1 navadno kriminalko. Ob srečanju z Dolničarjevim bratom Slavkotom, gostilničarjem nasproti Dramskega gledališča, kjer so se navadno shajali dramski igralci, sem tega prav nedolžno vprašala, kako da je Marjan komunist, mi je odgovoril, da so ga zares pridobili. S tem je dokončno potrdil mojo sumnjo.

Že na Viču me je Marjan povabil k svojemu bratu na „pustne krofe«. Tu sem srečala več igralcev in režiserjev, npr. Šesta in druge, katerih imen se prav tako ne spominjam. Zelo so zabavljali čez režim in njegovo politiko, in sem se čudila njihovi korajži. Šele pozneje sem ugotovila, da so režimski pristaši lahko nemoteno kritizirali vseprek, nasprotniki seveda tega niso smeli, ker so bili takoj aretirani in zaprti.

Osebnostno sem prepričana, da Dolničar režimu ni služil iz hudobije, temveč le iz naivnosti. Na vsak način me je rešil že omenjenega zapora in sem mu kljub vsemu hvaležna.

ŠE S KERSNIKOVE ULICE

Mami je v njeni sobi spodrsnilo in si je zlomila roko skoraj v ramenu. V deželni bolnišnici na Zaloški cesti si jo obmavčili (navadna bolničarka) tako nestrokovno in nespretno, tesno ob telesu, da je otežkočalo dihanje in je mama dobila pljučnico, po kateri se je komaj pozdravila. V boleznih ji je nadvse ljubeznivo stregla redovnica s. Bronislava iz Lichtenthurna (že v civilu), pregledala sta jo dr. Slavko Rakovec in dr. Hribar. Za pregled nobeden ni zahteval honorarja.

Nesrečo sem imela tudi jaz. Ker se je v mamini sobi pokvarila peč, sva z Nado poklicali pečarja, da jo popravi. Po opozorilu Nade, da so na vrhu peči skrite „Črne bukve«, sem zlezla po pečarjevi lestvi na vrh, a se je lestev, ki ji je manjkala spodnja letvica, prevrnila in sem z višine 3 m telebnila na tla in obležala v nezavesti. Ko so me našli, so me položili v posteljo in sem se le počasi začela prebujati iz nezavestnega stanja. Moje prvo vprašanje je bilo, kje je Tine in otroci, torej sem pri padcu dobila pretres možganov in s tem izgubo spomina. Hujših posledic ni bilo.

Že poleti 1945 je Micka Bernik Petačeva v Bodovljah pri Škofji Loki povabila Tinčka k sebi na počitnice. Micka je bila izredno dobra ženska, ki jo je poznala vsa okolica, ni pa bila ofarka. Tinče mi je povedal, da je g. Omanu iz Zminca nasproti Bodovelj omenil svoje tamkajšnje počitnice in je ta takoj vedel: „A, pri Petačevi Micki!« Še pred koncem počitnic mi je Micka nujno pisala, da naj pridem po fanta, ker je bolan. Bodovlje so od postaje Škofja Loka oddaljene skoraj 1 uro peš hoje, zato sem vzela s seboj otroški voziček, spremljala me je tudi teta. Našli sva Tinčka sredi „hiše« na tleh na žimnici, okrog njega zalogo knjig in na njem -roj muh. Ves je bil pokrit z gnojirnimi izpuščaji. Oblekli sva ga v sveže bele nogavice in ga odpeljali na vozičku do vlaka in v Ljubljano. Tu ga je pregledal dr. Mis in ugotovil zastrupljenje in predpisal

kopanje v hipermanganovi vodi. Tinče se je kopal v Poljanščici, ki teče pod Mickino hišo, in se okužil v vodi, ki je pritekala iz jam, kjer so se razkrajala trupla pobitih domobrancev.

Naj tu omenim, da je tudi v ljubljanski okolici pod sv. Katarino oblast morala prepovedati uporabo vode iz studencev, ki so bili prav tako zastrupljeni po razkranju trupel.

Naj omenim še tole nesrečo: V omenjeni sobi je bila bela zidana kopalna sedeča banja. V njej sem navadno namakala umazano perilo za poznejše dokončno pranje v pralnici v kleti. Pozabila sem zapreti pipo in voda je začela teči po sobi in prodrla celo v spodnje nadstropje. V tem je stanoval prof. Dolžan (svojčas je v Novem mestu poučeval našo mamo v igranju na citre in bil v gimnaziji tudi moj profesor naravoslovja ter vnet darvinist). Seveda sta se z ženo takoj pritožila, nista pa izvajala nikakih posledic, niti zahtevala odškodnine.

Ko so sodili Velikonjo, sem slučajno šla mimo sodišča: po parku so bili nastavljeni mikrofoni in iz njih je bilo slišati divje kričanje. Doživljala sem grozote velikega petka, ko so Kristusu vpili: „Križaj ga!«

Na cesti sem večkrat srečala tedanjega sodnega ministra dr. Jožeta Pokorna, silno prijaznega in ljubeznivega. Spraševal me je, če naši kaj pišejo in če bo kaj drugače (radovednost, preskušanje ali želja?). Tudi moževega „najboljšega« prijatelja Franceta Vodnika sem večkrat srečala. Vedno se je pritoževal čez gospodarske razmere in draginjo. Njegov učenec Korenini mi je pripovedoval, da Vodnik v šoli vedno govori le o štruci kruha in njeni ceni.

Leta 1948 so se komunisti zopet spravili na „ta bele«. Začele so se prisilne preselitve naših ljudi, Seveda v manjša in slabša stanovanja, večkrat tudi izven Ljubljane. Tako sva s teto Heleno (tedaj so jo iz zapora že izpustili) dobili odlok stanovanjskega urada, da se moramo takoj izseliti v novo nakazano stanovanje na Tržaški cesti št. 60 na Viču, k družini Pajk.

V Kersnikovi ulici je delovala skupina AFŽ, ki ji je bila načelnica ga. Žnidaršič, vdova kranjskega glavarja, in njena hčerka, pesnica Asta Žnidaršič. Ker se ob volitvah AFŽ s teto teh nisva udeležili, sva se Seveda tem ženam zelo zamerili. Mislim, da so pri našem preseljevanju tudi one imele svoj vpliv.

VIČ

Ob prisilnem preseljevanju naših ljudi okrog božiča 1948 smo dobili tudi mi in teta Ena ukaz Stanovanjskega urada, da se takoj preselimo na Tržaško cesto št. 60 k družini Pajk.

Kakor so nam znanci povedali, je bil Pajk klobučar na Sv. Petra cesti, na Viču pa on in njegova družina razvpiti kot pijanci, nasilneži, zaradi dobrega gmotnega položaja zelo domišljavi, ki so hoteli obvladati ves okraj, zaradi česar so jih vsi Vičani sovražili. Da se jim maščujejo, so od Stanovanjskega urada dosegli, da so jim odvzeli 2 sobi (določeni za nas in teto), nje - 4 odrasle osebe pa stisnili

v eno samo sobo, kuhinjo in skozi kuhinjo dosegljivega stranišča pa v souporabo z nami.

Ko sva s teto prišli na razgovor, nas je, jasno, Pajk zelo neprijazno sprejel, tako da sva bili obe prepričani, da bi bilo skupno življenje pravi pekel. Zato sva začeli iskati kakšne druge rešitve. Teti se je posrečilo, da je dobila dovoljenje vselitve k svoji sestri Meti Meglerjevi, od kjer je s sinom Matijo kmalu ilegalno prešla mejo in prišla k svojim na Koroško.

Jaz sem se obrnila na Tinetovo sestro Minko, ki se je že pred časom vrnila iz Srbije in nam je zares kmalu našla stanovanje pri (Andreju?) Hafnerju oz. njegovi mami - tik nad Selščico, blizu Debeljakovega zelenjavnega vrta. Na loško občino sem vložila prošnjo za dovoljenje vselitve, ki so jo pa zavrnili. Minka mi je nato ponudila sobo v hiši s souporabo kuhinje in sem prepeljala vso našo ropotijo k njej, ker smo morali stanovanje v Kersnikovi ulici takoj sprazniti. Medtem sta bila mama in Tinček pri stricu Francetu v Šiški, Metka pri Rusovih, Jožek v Tlakah, le mene si ni upal nihče sprejeti. Tedaj me je sprejela k sebi Minka Rusova, čeprav so ji domači močno odsvetovali. Izjavila je: „Če me bodo zato preganjali, ker bom storila dobro delo, sem pripravljena.“ Ker sem čakala dovoljenja loške občine za vselitev, sem morala večkrat v Loko po nekatere stvari za vsakdanjo potrebo. Tako sem se nekega dne z Minko razgovarjala v prepuščeni sobi, ko sta se naenkrat pojavila na vratih dva oznovca in vprašala, kdo je ta ženska - namreč jaz. Po njenem odgovoru, da sem žena njenega brata Tineta, sta se postavila predme in me nahrulila, da moram takoj iz Loke: „Tovarišica, ti si kaznovana (od kdaj?), pa moraš iti v tisto stanovanje, ki smo ti ga mi odredili!“

Tako sem morala zopet k Pajku in skušala priti z njim do znosnega soglasja. Ker je teta Ena odšla k svoji sestri in sem imela pravico samo do ene sobe (od dveh prehodnih), sva se s Pajkom tako dogovorila, da se jaz nastanim v separadni sobi, njim pa prepustim zato nam določeno.

Ker je bil Pajk s to odločitvijo zadovoljen, nam je prepustil del kleti, dovolil nastavitev večje živilske omare v veži, v kopalnici poleg skupne uporabe umivalnika tudi stalno uporabo kopalne banje in tudi postavitev naše drvarnice na vrtu (oskrbel jo je stric France). Ostala bi skupno le še kuhinja, kar bi bilo gotovo zelo neugodno, zato sem se odločila, da bom kuhala v svoji sobi. Ostalo nam je le skupno stranišče, v katerem smo pa imeli dohod preko kuhinje.

V mali sobi 3 1/2 krat 3 1/2, zmanjšani še po veliki kmečki peči v obsegu 1.25x1.25 (ki pa nam je zlasti pozimi dobro služila za gretje sobe in segrevanje kopalne banje) smo razvrstili naše „pohištvo“: mamino in Jožekino posteljo, nekak divan, leseno ležišče, na katerem sva spali z Meto skupaj, in za Tineta zložljivo leseno vojaško posteljo (kupila sem jo od ge. Hubadove). Na sredi sobe miza z dvema stoloma, dva zložljiva stola-foteljčka, dar strica Vlada še pred vojsko in spravljena dotlej pri Julki. Ob peči mala mizica z električnim kuhalnikom (po naklonjenosti Viktorja Šonca, uradnika pri Mestni elektrarni, sem imela znižano električno tarifo), majhna kuhinjska kibla za odpadke.

Kuhinjica je bila od vhodnih vrat predeljena z ozko omarico, sestavljeno iz 3 zabojčkov, ki so poprej služili za otroško knjižno omarico. Služila je za shrambo skodelic in krožnikov. Na eni strani večja omara za perilo, knjige in za šolske stvari otrok ter mamina nočna omarica. Za vrati obešalnik za obleko (ga. Rantova, vdova po mornariškem častniku, katere hčerka je bila tudi obsojena na 8 let zapora, ker je bila pri Nemcih v službi kot tolmačica, nam je v svoji hiši v Rožni dolini dala na razpolago veliko omaro, v kateri smo izmenoma hranili sezonska oblačila). Tako je bila soba povsem zasedena in je ostal le ozek prehod do okna. Ponoči je bil tudi ta prehod zaseden po Tinetovi postelji, ki smo jo vsak večer raztegnili. Tudi smo morali vsak večer sprazniti „divan“ in zložiti vse na mizo, da sva z Meto prišli do postelje. Takoj po vselitvi na Viču sem dobila od Stanovanjskega urada poziv, da naj plačam stroške za neuporabljeni selitveni voz, ki so nam ga nudili, ker sem s tem „oškodovala“ ljudsko imovino. Seveda sem morala plačati. Naša mala sobica je bila vlažna, da je odstopal od pohištva furnir, obrnjena proti severu, z železnim okvirjem v edinem oknu. To okno je mejilo na ozek prehod med sosednjo in Pajkovo hišo kot dohod za vse stranke, pritličje in prvo nadstropje, tako da smo imeli stalno nadzorstvo mimoidočih. Kontrolirali so celo našo kuho; ko sem npr. postavila na okno juho, da se ohladi, je soseda celo odkrila pokrov. Zaradi vlažnega stanovanja je kmalu zbolela Jožekina. Tudi sicer so se v tesnem prostoru otroci zelo težko učili, še manj pisali ali risali.

Z gospodarjem smo ustvarili kar zmerno sožitje, manj z njegovo ženo. Porabila je vsako priložnost, da nas je zmerjala in nad nami vpila. Ko smo nekoč za božič šli k polnočnici v viško farno cerkev, se je primajal v cerkev Pajk in pokleknil pijan k obhajilni mizi, Seveda ga je mašnik -pater poznal in ga ni obhajal. Tudi z drugimi stanovalci smo se še kar dobro razumeli, čeprav so bili drugega političnega mišljenja, a nas niso nikdar žalili. Tudi otroci so se med seboj razumeli, vsaj Metka in Jožekina, ne pa Tinče: na dvorišče je šel samo enkrat; ker so mu otroci nagajali, ni nikdar več šel k njim. S sinčkom domače poročene hčerke Sonje sta se Metka in Jožekina veliko igrali in nanj pazili.

Z domačim sinom se nismo razumeli, ker je bil silno hudoben, oblasten in nam je vedno otežkočal življenje. Ko je bil klican na nabor, ni bil potrjen in se je javno po dvorišču hvalil, kako se je napil črne kave, da ga je komisija zaradi „srčne napake“ izvrgla. Ko sem to pripovedovala znanki Minki (bivši služkinji pri stari mami), ki je stanovala nedaleč proč od nas, je ona povedala znancu vojaškemu naredniku. Fanta so takoj poklicali na ponovni pregled in ga kazensko poslali za odsluženje roka v Makedonijo. Mati je tedaj zelo razsajala okoli hiše in grozila tistemu, ki je bil tega kriv! (Vendar jaz tu nisem bila nič kriva, ker sem Minki o tem le potožila, saj nisem vedela, da lahko stvar javi naprej).

Po fantovem odhodu smo si malo oddahnili, žal ne za dolgo: Po zvezah (ali podkupovanju?) so Pajkovi dosegli, da je bil že po 3 mesecih izpuščen. Da bi se nas iznebili, je Pajkova hčerka Sonja na sodišču vložila zoper nas tožbo, češ da potrebuje sobico zaradi svoje zaposlenosti v očetovi

trgovini za pomočnico in varuhinjo otrok. Na razpravi me je zastopal Milčetov sošolec in prijatelj dr. Leskovec (brezplačno). Ker je na sodišču pričala izmišljena hišna pomočnica, v resnici le prijateljica Sonje, je bila tožba zavrnjena. Vsa divja je potem Pajkova žena vpričo vseh strank po dvorišču vpila, da so tožbo izgubili le zato, ker da sem jaz Pajkova ljubica. (Pajkovo pričevanje na sodišču je bilo nemogoče, ko se je v razlagi svoje mladosti dotikal precej kočljivih moralnih stvari). Razsodbe smo bili veseli, ker bi za nas vsaka nadaljnja preselitev pomenila le še poslabšanje. Gospe Doklerjevi, materi dr. Doklerja, so odkazali stanovanje v šupi nad hlevom! Sodišče je postopalo zares pravično, brez ozira na idejno prepričanje strank.

Vsa leta (skoraj 6 let) našega bivanja na Viču sem pogosto hodila na Stanovanjski urad za dodelitev bolj zdravega in prostornejšega stanovanja. Kljub raznim priporočilom, celo zaradi bolne Jožejke od šolske poliklinike, so bile vse prošnje zaman. Prosila sem tudi na maršala (Tita) v Beograd, od kjer nisem nikdar dobila odgovora. Hčerki Mirka Javornika sta na pobudo ge. Agne prosili Tita ob njegovem obisku na Bledu, da naj jih pusti k očku, kar jim je ugodil, in je lahko družina legalno šla v Italijo, kjer so se sestali z očetom. Kljub mojemu odsvetovanju je mama šla prosit za posredovanje celo k Brecljevi hčerki, vdovi po Alešu Stanovniku, ki jo je neprijazno odslovila, češ da so naši Ijudje krivi, da je bil mož po Nemcih usmrčen! Ko je bilo vendarle splošno znano, da so Stanovnika spravili v zapor komunisti sami, ko se jim je začel odmikati.

Zanimivost s stanovanjskega urada: Ko sem bila nekoč zopet tam, je po celem uradu razsajal in klel kakih 40-45 let star možakar, ker mu niso dali večjega stanovanja, ampak samo dve sobi. Okoli stoječi so mi povedali, da je bil ta možakar prosluli komunistični klavec - Daki.

Na Viču smo ostali do našega odhoda v Argentino.

Ko je bila Jožejka stara 6 let, jo je moj brat - ujec Milče, jezuit - vzela s seboj na Borovico nad Sarajevom, kjer je bil za župnega upravitelja. Tam je ostala več mesecev, zelo priljubljena med otroki, zlasti fanti, zaradi česar so se deklice pri Milčetu pritožile, da se z njimi nočejo igrati. Katoliška cerkev je stala na gričku, hiše župljanov raztresene okrog, vse na osončni strani. Na sončni strani so imeli svoje hiše muslimani in so bili njih otroci zelo pokvarjeni, zlasti moralno prezgodaj zreli, zato se otroci katoliških staršev z njimi niso igrali.

Na poti v neko oddaljeno romarsko cerkev na proščenje, kamor je šla z Milčetom in njegovo gospodinjo-redovnico, se je Jožejka prehladila in dobila hudo pljučnico in le skrbna nega gospodinje jo je rešila. Ko smo bili potem med počitnicami tudi vsi drugi razen mame (do Borovice je bilo treba jezdit 7 ur v hrib!) pri Milčetu na počitnicah, se je ob koncu teh vrnila z nami v Ljubljano. Vpisala sem jo v prvi razred osnovne šole na Viču, pa je morala šolo že po 10 dneh zapustiti, ker je zaradi vlažnega stanovanja zopet zbolela na pljučih. Zdravniki Šolske poliklinike so se zanjo zelo zavzeli in jo takoj poslali na zdravljenje v Griže pri Žalcu (Celju), kjer je bila zelo moderno urejena otroška bolnišnica - aluminijasta baraka, darovana iz Severne Amerike. V Grižah je bila svojčas bolnišnica za

duševno bolne, kjer se je pred vojno zdravila sestra ge. Natlačenove. V Celje sva se z Jožejko peljali v pozni jeseni, okrog vseh svetih, in sem tedaj mnogo mislila na našega očeta, ko je skoraj pred tridesetimi leti peljal prav po tej poti mojo sestro Maro na zdravljenje v Horgass pri Grazu, in sta z vlaka opazovala prižgane svečke na grobih. Iz Celja sva že pozno zvečer gazili sneg in komaj našli prava vhodna vrata v bolnišnico. Tu naju je zelo prijazno sprejela bolničarka - zaupala mi je, da je redovnica - in takoj pripravila Jožejki 2 palačinki, ki ju je z veseljem požila. Tisto noč sem jaz prenočevala v bližnjem Žalcu v ledeno mrzli postelji podeželske gostilne in se zjutraj poslovila v bolnišnici ter vrnila domov. Zdravili so Jožejko najprej s streptomycinom, po katerem je dobila močne izpuščaje predvsem po obrazu, ki je bil ves ena sama hrasta. Ob svojem obisku se je Julka močno ustrašila, ko jo je zagledala. Pozneje so jo zdravili z drugimi tabletami. Vožnja do Celja je bita zelo draga, zato sem se po posredovanju Kajzerjeve Pavle z veseljem poslužila ponudbe dr. Božiča, sina Florjana Božiča in nečaka dr. Mirka, in se z njim v avtu odpeljala do Celja na obisk Jožejke.

Po 2 mesecih se je Jožejka vrnila iz te bolnišnice, nakar so jo iz Šolske poliklinike poslali na okrevanje v Zdravilišče Gozd-Martuljek, kjer sem jo obiskala, zelo v strahu pred OZNO, ki mi je v času počitnic v Kranjski gori prepovedala vstop v te kraje, kakor bom pozneje še omenila.

Na Šolski polikliniki so želeli, da gre tudi Meta na okrepitev v otroško kolonijo k Sv. Ani nad Trzičem. Sprva sem se uprla, ker tem kolonijam nisem posebno zaupala, ne vodstvu ne otrokom, pa sem se vdala, ko mi je novo imenovana voditeljica Barica Rovsova, hčerka Labernikove Minke in inž. Rovsa, ubitega po komunistih, obljubila posebno osebno varstvo nad otrokom. Meto sem še posebej opozorila, da naj se varuje pokvarjenih otrok, ki bodo verjetno tudi v koloniji. Po vrnitvi se mi je Meta zahvalila za opozorilo, ker je spoznala, da sem imela prav. Zaradi bolezni je Jožejka izgubila eno šolsko leto in sem jo morala ponovno vpisati v prvi razred s 7. leti, seveda na Viču. Ob razdeljevanju otrok v posamezne razrede je prišla Jožejka na vrsto šele v zadnji skupini. Ko sem čakala nanjo pred njenim razredom, je pripeljala tja neka učiteljica kakih 12 let starega fanta in prosila učitelja, da ga sprejme v svoj razred, ker ga nobena učiteljica ne more več krotiti. V razredu je bilo še več takih fantov, samih repetentov, učitelj pa niti ni bil pravi učitelj, temveč bivši vojaški za rekrute! In to v prvem razredu, ko so sicer prvemu razredu dodeliti vedno le najbolj izbrane moči! Seveda se otroci niso nič učili: po enem mesecu pouka niso imeli v zvezkih niti črtice. Ob pritožbi „naših“ mater na roditeljskem sestanku so nam odgovorili: „Nismo te vaše otroke dali k tem barabam samo zato, da jih bodo vaši dobri otroci poboljšali!“

Torej so bili tudi naši otroci obsojeni, dokler ni prišla rešitev po enem mesecu: Ob inšpekciji nadzornika so ga ti fantje obsuli s papirnatimi puščicami, nakar je bil razred takoj razpuščen, „barabice“ poslani v poboljševalnico, naši otroci pa so bili porazdeljeni v posamezne razrede. Jožejka je dobila v osebi gđ. Wutejeve, Korošice, -zaupno

mi je povedala, da ni komunistka- zelo dobro učiteljico. V nadaljnjih razredih Jožejka ni imela težav.

Po z odliko končani osnovni šoli 4 razredov sem hotela Meto vpisati na klasično gimnazijo: odklonili so jo z izjavo, da „otroci takih staršev nimajo dostopa v to gimnazijo, ki je pridržana samo njihovim otrokom«. Vpisala sem jo potem v bivšo Uršulinsko gimnazijo in je bila tam ena prvih odličnjakinj, razen v zgodovini. Celo razredničarka se je čudila, kako je to mogoče, ko je vendar sicer v vseh predmetih odlična. Na mojo vprašanje mi je Meta izjavila, da se zgodovine ne bo več učila, ker dobi vedno slab red, če zna ali pa ne. Pritožila sem se pri profesorici Jelenčevi, znani komunistki, zaradi nepravilnega redovanja, ki ga smatram za političnega. Tudi sem poudarila, da odhajamo v Argentino, in obtožila: „Kakšen spomin bo odnesel otrok s seboj v tujino na domovino, ki ji je prizadela tako krivico!« Iz zadrege je profesorica obljubila, da jo bo še enkrat vprašala, ter je dobila Meta v spričevalu red prav dobro.

Kljub vsemu preganjanju je mogla Meta uspešno gojiti glasbo, petje in klavir. Vpisala sem jo v Glasbeno matico, kjer jo je ob koncu leta ravnateljica še posebej hvalila in poudarila, kaj je mogoče pri otroku doseči s smotrnim poukom. Ga. Osanova in zlasti gdč. Letnarjeva sta ji dovolili vadbo na njegovem klavirju. S tem znanjem je lahko v Argentini uspešno nadaljevala učenje klavirja in naredila profesorski izpit. Za prvo zaslužen plačo si je kupila po posredovanju dr. Krajnika klavir, na katerem še sedaj vadijo njeni otroci.

Še večje neprilike so bile s Tinetovim šolanjem. Osnovno šolo je začel v Marijanišču; leta 1953 ob preselitvi v Kersnikovo ulico smo spadali pod drug okoliš in bi moral nadaljevati v šoli na Ledini, ki ni bila na najboljšem glasu (vadbica je seveda bila pridržana „njihovim otrokom«). Iskala sem možnosti, da dovrši vsaj osnovno šolo v Marijanišču, in ga je tedanji ravnatelj, poznejši škof dr. Jože Pogačnik, sprejel v zavod kot notranjega gojenca. Tam je ostal dotlej, dokler niso bile izgnane redovnice, ter je tam končal osnovno šolo.

V klasično gimnazijo so ga tedaj, brez vsakega nasprotovanja, saj je bil odličnjak, sprejeli. Skoraj vsi sošolci so bili iz protikomunističnih družin, razen morda nekaj posameznikov. Tako je v prvem razredu gimnazijo prevladalo nekomunistično dijaštvo, z vsakim nadaljnjim višjim razredom pa se je ta slika povsem spreminjala: v končnem osmem razredu so bili vsi Tinetovi sošolci, le z izjemo dveh, že „prevzgojeni« in prežeti z novo doktrino ali pa se zatekli v takoimenovano OR.

V veliko zadoščenje mi je, da je Tine ostal pokončen in se ni dal zvabiti v rdeče mreže, kljub temu, da so mu določili celo „tovariša-prijatelja« v osebi sošolca, sina svoječasno verne družine, katerega oče je bil celo ravnatelj izrazito katoliške ustanove, z nalogo, da skuša Tineta „prijateljsko« pridobiti za komunizem. Dosegli so ravno nasprotno: Fant je izzval med sošolci velike debate, pri katerih jim je dokazoval zmotnost marksističnoleninističnega nauka, zlati pa jih je prepričeval o božjem obstoju. S tem se je zameril „Ljudski mladini« - zavodski organizaciji, ki je nekako odgovarjala nalogi politkomisarja, da vodi kontrolo nad dijaštvom in njegovo

„pravovernostjo« ter pospešuje v njem brezpogojno predanost komunističnemu nauku.

Da ne bi več „zavajal« dijakov s svojimi debatami in dokazi, je „Ljudska mladina« zahtevala takojšnjo Tinetovo izključitev iz gimnazijo, kar bi mu seveda preprečilo tudi polaganje mature, ki se je že bližala. Pritožila sem se osebno pri ravnatelju Ravbarju in mu v podrobnosti predočila krivice, ki jih je obstoječi režim povsem nezakonito prizadel naši družini, kar so posebno težko občutili otroci, najbolj fant, ki je bil prav v najboljčutljivostni razvojni dobi. Ravnatelj Ravbar, sicer zgrajen komunist, znan po svojem prokomunističnem delovanju v tržaškem šolstvu, je mojo pritožbo uvidevno sprejel, pač pa zahteval od Tineta, da se v bodoče vzdrži takih debat. Zavzel se je zanj na zboru Ljudske mladine z besedami: „Če ste sovražstvo sejali, se ne čudite, da sovražstvo tudi prejemate!« S svojim posredovanjem je preprečil Tinetovo izključitev, mu s tem omogočil polaganje mature, ki jo je priznala tudi argentinska šolska oblast.

Kako so take krivice vplivale zlasti na doraščajoče fante, je naslednji dokaz: dva mladostnika iz uglednih katoliških družin, ki jih je novi režim pravtako izgnal iz domačih hiš in jim zaplenil vse premoženje, sta začela krasti po hišah, pri tem ju je zalotila policija in sta bila zaprta. Na sodni obravnavi je eden od njiju izjavil: „Če so drugi kradli, imam pravico, da tudi jaz kradem!«

Zlasti po preselitvi na Vič, kjer ni bilo prostora za učenje, za naloge, za zbranost, mi je začel Tine prinašati domov slabe rede. V šoli je bil nepazljiv, nemiren (ločili so ga od drugih dijakov in ga posadili v zadnjo klopo), le v matematiki je obdržal odličen red. Verjetno mu je bil profesor matematike, Bernik, še vedno naklonjen. Ko je v 8. razredu o božiču prinesel nezadostno iz latinščine in angleščine, sem mu poiskala za latinščino inštruktorja dr. Južniča, priznanega strokovnjaka v latinskih jezikih; ta ga je v dobrem mesecu pripravil do prav dobrega red ob semestru. Poštenu dr. Južnič mi je tedaj rekel: „Gospa, nima smisla, da žrtvujete denar za inštruktorja, ko je fant inteligenčen, vendar len...« Na mojo prošnjo ga je tudi profesorica angleščine, Skalickyjeva - znanka mojega moža - ponovno vprašala in je tudi pri njej dosegel pozitiven red. S tem je dosegel pravico do mature. Da bi Tineta pridobili zase, so določili sošolca Jegliča, sina ravnatelja Vzajemne zavarovalnice in pranečaka nadškofa Jegliča, da ga zvabi med levičarje, seveda brez uspeha.

NAŠI PRAZNIKI IN POČITNICE

Kljub vsemu preganjanju smo imeli v družini tudi lepe praznike: Metino prvo sv. obhajilo, ki ga je petletni podelil ujec Milče v prav isti kapeli v cerkvi sv. Jožefa, kjer je mene poročil (tedaj jezuitov še niso izgnali). Na sveto obhajilo jo je pripravila Nuša Sušnikova. Med sveto mašo je Milče vprašal Meto, če ve, kaj je Bog, nakar seveda Meta ni znala odgovoriti.

Po sveti maši smo imeli v bivši kongregacijski dvorani majhno zakusko, na katero sem povabila poleg prijateljev tudi nekaj naših sosedov iz Zarnikove ulice, kot npr. Dežmanove, Haynetove, ne morem se pa spomniti, če

tudi Kuretove, ki so se nas takoj po nastopu nove oblasti začeli ogibati, čeprav je prej gospa z obema otrokoma dnevno prihajala k nam, da so se otroci skupno igrali. Jožejka je prejela prvo sveto obhajilo v šentjakovski cerkvi, ko jo je sprejel v svojo skupino dr. Rueh, sin inž. Rueha. Zakusko smo imeli potem pri stricu in teti v Šiški.

Tudi poznejše birme smo praznovali v Šiški. K sveti birmi so šli: Tinče z botrom Franceljem Debeljakom, Meta z namestnico botre Vlade Julko Valantovo, nazadnje Jožejka, ki ji je bila botrica Ančka Lampičeva. Obleko je ob obeh praznikih posodila gdč. Letnerjeva od svoje nečakinje Darje.

Že prvo leto je šel letovat Tinček k Micki Petačevi v Bodovlje, kakor sem že opisala v popisu našega bivanja v Kersnikovi ulici. Tudi pozneje so bili otroci večkrat povabljeni k raznim prijateljem: Micki Rusovi, ge. Kožuhovi, stricu in tetam v Škofji Loki in drugim. Po več mesecev je bila pri Lampičevih-Lenartovih v Tlakah gost Jožejka. Zlasti z gospodarjem in hišnim kužetom se je zelo dobro razumela.

Tine je bil povabljen za 14 dni k jezuitom v Bogenšperk. Prve skupne počitnice smo imeli v Kranjski gori pri „Hanzi«, Janezu Vertlju, pri katerem smo že pred vojsko več let letovali. Bil je oskrbnik koč na Gradu, kamor se je čez poletje preselil, svojo hišo v Kranjski gori pa oddajal turistom v najem. Na moje pismo, če še oddaja hišo v najem, mi je odgovoril, da naj kar pridemo, da ne bo računal nobene najemnine, le rjuhe naj prinesemo s seboj. Iz Kranjske gore sem poslala možu v Trst po pošti kartico, da gremo na počitnice v Kranjsko goro. Nekako sredi avgusta sem dobila preko kranjskogorskega župnika listič od Tineta, da bo ta in ta dan ob štirih popoldan na meji v Ratečah in da naj pridem tedaj z otroci tja. Zelo me je skrbelo, kako priti neopazno do meje, zato smo šli že navsezgodaj zjutraj na vlak in se do štirih popoldne združili v dolini Tamar. Ko smo potem ob tej uri prišli na mejo, smo že zagledali v nasprotni ameriški coni Tineta. Ko nas je tudi on opazil, je nekaj rekel službujočemu ameriškem vojaku, ki je takoj dvignil mejno zaporo in Tine je stekel proti nam. Vojak pa je takoj skočil za njim in ga potegnil nazaj. S tem mu je gotovo rešil življenje, ker bi ga na jugoslovanski strani miličniki takoj aretirali in pozneje ubili, kot so Velikonjo.

Začeli smo se s Tinetom razgovarjali na daljavo in se seveda nismo nič razumeli. V tem nas je obmejni stražnik že vprašal, kaj delamo tu na meji. Odgovorila sem mu, da se onstran meje nahaja moj mož, ki je bežal, in da bi rada govorila z njim. Poklical je svojega nadrejenega in sem mu svojo željo ponovila. Vprašal me je, kako sem vedela, da bo Tine prišel na mejo. Z mojim odgovorom, da mi je po pošti poslal iz Trsta kartico in da bi ga rada pregovorila, da bi se sedaj, ko je razglašena amnestija, vrnil domov. Da pa nimam njegovega naslova. Z mojim odgovorom se je zadovoljil, ni mi pa dovolil direktnega razgovora. Ustavil je mimoidočo ženo - mejno dvoposestnico - in mi rekel, da naj tej ženi povem, kar imam možu sporočiti. Žena se je prav kmalu vrnila: „Gespud so rekli, da pišite kar na stari naslov v Trstu!“ Miličnik pa pokoncu: „Vi ste mi pa rekli, da nimate naslova!“ Odgovorila sem, da ga res nimam, saj sami vidite, da je mož tukaj in da ga ni v Trstu!

Ni več sitnaril, le takoj nas je odslovil z meje. Miličnik je bil seveda Srb in sva se razgovarjala v srbskem jeziku. Čez nekaj dni sem zopet dobila po isti poti nov listek, ko mi je Tine sporočil, da bo čez en teden ponovno na meji in da naj tedaj zopet pridem. Nisem si več upala iti tja, le Tinček je kljub dežju čepel ves dan skrit v obmejnem grmovju, pa Tineta ni videl.

V Kranjsko goro nas je prišel obiskat Milče in stanoval pri župniku, kjer je ložiral še drug jezuit - Hrvat. Ta je šel na izlet do Koče na Gozdu in mu je Hanza povedal, da ga je obiskala OZNA, da so hoteli točno vedeti, koliko plačujemo za najeto hišo, koliko časa mislimo v Kranjski gori ostati itd. Pater se je hitro vrnil domov in povedal vse Milčetu, ki je takoj prihitel k nam. Jaz sem po kosilu ravno likala, sem se pa takoj preoblekla v gorak kostim, za vsak primer, če bi me prišli aretirat in bi me zaprli. Komaj sem se dobro preoblekla, sta se na vratih že pojavila dva vojaka s pozivom, da grem z njima na Ozno na „kratko zaslišanje«. Peljala sta me na občinsko ali žandarmerijsko (?) postajo, kjer sta me zasliševala dva oznovca. Prvo vprašanje je bilo, če imam kaj premoženja, nakar sem odgovorila, da nič, „saj ste mi že vse pobrali«. Začela sta z vprašanji, na katera sem bila po opozorilu Hanze že pripravljena, in sem točno odgovorila s Hanzovim odgovorom. Na vprašanje, kako je mogel moj mož zapustiti družino in sam bežal, sem odgovorila, da je to pač storil, „saj vi bi tega gotovo ne storili!«. Na moje veliko začudenje sta me kmalu - odslovila. Mislim, pozneje je bilo večkrat ugotovljeno, oni, katerim niso imeli kaj vzeti, bi bili v zaporu le v breme, nepotreben izdatek.

Med mojim zasliševanjem so domači zame vneto molili (Milče je šel molit v cerkev). Tudi jaz sem se za razsvetljenje priporočila Sv. Duhu, in nikdar v življenju nisem tako živo občutila Jezusove obljube: „Jaz vam bom namreč dal zgovornost in modrost, kateri vsi vaši nasprotniki ne bodo mogli kljubovati ali ji ugovarjati« (evangelij po sv. Luku). Z vso jasnostjo sem mogla v trenutku izbrati pravi odgovor.

Ker se morala v Ljubljano, da zberem malo denarja, sem bila v skrbeh, če mi sledijo, zlasti ker sem zbirala svoje stvari, spravljene pri raznih znancih, da jih pretopim v denar. Ostala sem v Ljubljani en dan in ko sem pred odhodom v Kranjsko goro pri Slamiču kupovala krvne konzerve za godljo, meje za hrbtom nepričakovano ogovoril povsem neznan možki. Zelo sem se prestrašila. Zato sem tudi na vlaku pazila na ostale sopotnike in tedaj prav pod oknom vagona opazila oznovca, ki me je na meji zasliševal. Tudi na postaji v Kranjski gori sem opazila, da mrgoli tam „turistov«, to je kamufliranih oznovcev, ki sem jih po zasliševanju že nekatere poznala.

Kljub dovoljenju zasliševalcev, da smemo ostati v Kranjski gori še do začetka šole, kakih 5 dni, smo že naslednji dan pospravili svoje stvari in se vrnili v Ljubljano. Ostala pa je prepoved, da se v Kranjsko goro in tamkajšnje kraje ne smemo več vrniti.

Pozneje sem v Delu zasledila proslavljanje Hanze ob 70-letnici, in ob smrti (datuma se ne spominjam) so priobčili v Delu cel slavospev zaslužnemu podporniku NOV. Po mojem prepričanju je Hanza zares pomagal partizanom, zlasti kot priznan gornik, vendar vse iz zares nesebične

narodne zavednosti, kakor so partizani marsikakega Gorenjca zapeljali. Nam se je gotovo izkazal kot prijatelj. Na povabilo tete Angele Škulj (sorodnice Louisa Adamiča) smo eno leto letovali v njeni počitniški koči na Pohorju (pod Mariborsko kočo). Tam nas je za teden dni obiskala tudi teta Pepca iz Šiške. Po svojih znancih v Jereki v Bohinju je Minka Rusova organizirala „planšarjenje» na Goreljku nad Koprivnikom in smo skupno taborili, vendar vsaka v svoji planšarski koči. Hodili smo na izlete na Mrzli studenec, na Blejsko planoto z nepozabnim pogledom na vlak, ki je pod strmo navpično steno pripihal v Bohinjski Beli iz enega tunela v drugega. Posebno zadovoljna je bila mama, ko nam je narava nudila neizčrpno zakladnico rdečih jagod in izbranih gob - jurčkov, ki jih je vneto sušila. Na Viču smo spoznali ženo, ki je prinašala v mesto na prodaj jajca in mlečne izdelke. Brezplačno nam je odstopila svojo hišico v Dvoru pri Polhovem Gradcu, kamor smo hodili na počitnice več let. Ob nedeljah smo hodili k sveti maši v pol ure oddaljeno farno cerkev v Polhovem Gradcu in se nas nekateri Polhograjčani, ki so prišli v Argentino nekako ob istem času kot mi, še od tedaj spominjajo.

Razen mame smo bili tudi pri Milčetu v Borovnici v Bosanskih hribih nad Sarajevom, kjer je bil on nekaj časa (kot sem že omenila) župnik v katoliški cerkvi. K njemu smo jezdili v hrib sedem ur na majhnih bosanskih konjičkih po samih skalah. Še 14 dni sem čutila posledice ježe. Pri Milčetu nas je čakala Jožejka. Ko je zagledala Meto, ji je od same sreče svidenja vrgla v obraz mucko, ki jo je imela v naročju. Na Borovico imam zelo lepe spomine, le škoda, da jih je zagrenila poznejša aretacija in zapor brata Milčeta v Zenici pri Sarajevu. Brez obsodbe so ga držali v zaporu. Ker mu niso mogli ničesar dokazati, so pa zapor motivirali: „Ne moremo vas pustiti na fari, ker tam kvarite ljudi!» Izmed male četice tedanjih katoliških otrok je danes v tamkajšnjih krajih zelo goreč duhovnik. Edina stvar, ki bi zapor mogla opravičiti, je bila knjiga Poljub (zaradi protizakonitega uvoza iz tujine), ki jo je imel miličnik ob aretaciji (prav na praznik Marijinega vnebovzeta takoj po sveti maši) že v rokah, pa je tedaj navzoča slikarica Elda Piščanec, Barina prijateljica, slikala pri Milčetu oltarno podobo, knjigo miličniku potegnila iz rok, češ da je njena.

V Zenici sem brata v zaporu obiskala. Po celodnevni in enonočni vožnji sem stala ves dan pred kaznilnico, od kjer se nisem smela odstraniti niti za minuto, ker so ječarji v svojem sadizmu klicali obiskovalce brez kakšnega reda, in so bili zmožni, da te pokličejo prav tedaj, ko te ni bilo tamkaj! Po celodnevem čakanju so mi dovolili razgovor četrte ure in še to ob dolgi mizi, Milče in jaz na vsakem koncu (vsaj 3 m razdalje), ob strani pa miličnik.

NAŠI DOHODKI

V prvih mesecih po izgonu iz domače hiše nam je pomagala gotovina, ki sta nam jo pustila oče (iz junijske pokojnine) in Tine s plačo, ki mu jo je izplačal konzorcij Slovencev za 3 mesece naprej. Gdč. Nanutova mi je izplačala iz Vzajemne posojilnice hranilno vlogo (s

psevdonimom). Ko so po treh tednih dovolili zopetno odprtje trgovin, sem odprla tudi jaz našo, t. j. Vladino trgovino s šolskimi potrebščinami na Poljanski cesti 13; vodila sem jo pod svojim dekliskim imenom Vera Remec. Ti dohodki so nas zopet podprli za nekaj časa. Ker je primanjkovalo blaga, sem šla večkrat v Zagreb, da sem po posameznih trgovinah nabrala po nekaj škatel barvic, svinčnikov in podobno. V Zagrebu sem prvič prenočevala v Domagoju, pozneje pa bila gost tete Marije in Angele, pri Jelki Vesenjankovi. Nakupljeno blago sem v težkih kovčkih privlekla v Ljubljano in ga shranila doma (v Kersnikovi ulici). Ker sem računala, da nas bo prav kmalu zopet dosegla zaplemba tudi trgovine, sem blago le sproti dnevno po nekaj kosov nosila tja. Ob zaplembi sem rešila vsaj to blago, ki sem ga potem prodajala največ s pomočjo bivše sejmarke, tašče g. Horvata, umrlega v Argentini. Že v začetku odprtja sem opazila, da imam stalno nadzorstvo: tajni policiji, t. j. OZNI, je bilo javljeno, „da stalno prinašamo in odnašamo iz trgovine pakete», in da sem že na seznamu sumljivih oseb, kandidatov za zapor. Ta spisek je videl možev nečak, ko je imel na OZNI opravke. Zapora me je rešila tisti čas razglašena splošna amnestija. Kljub temu smo imeli nad nami še vedno nadzorstvo: Vera Albrehtova, žena pesnika in pisatelja Albrehta, stanujoča v sosedni Rdeči hiši (zares znotraj in zunaj rdeči) na Poljanski cesti 15. (Bila je celo moja učiteljica tipkanja v Trgovski šoli, kjer me je očitno že tedaj zapostavljala in mi bila nenaklonjena.) Na mitingu za okraj Poljane v Ljudskem domu je protestirala: „Kako je mogoče, da ima žena pobeglega s tremi otroki (!) še vedno trgovino?!» Prav kmalu zatem sem dobila obisk Ivana Bahovca, trgovca s pisarniškimimi in šolskimi potrebščinami s sv. Jakoba trga, ki me je kot pooblaščenec Zaplembenega centra dobesedno vrgel iz trgovine, in to brez predložitve kakšnega sodnega odloka, niti ni vprično mene sestavil zapisnika o inventarju. V trenutku sem morala oditi iz trgovine; nisem smela vzeti s seboj ne dokumentov ne dnevnega izkupička, niti svoje jopice. Zaplembo je motiviral samo z izjavo, da trgovina ni moja in da sem jo protipostavno uporabljala! So morali poiskati pač tak izgovor oz. opravičilo zaplembe. Če bi bila Vlada doma, bi jo sedaj gotovo zaprli - saj jo je OZNA že iskala v Kersnikovi ulici - in jo obsodila na zapor in zaplembo premoženja zaradi njenih protikomunističnih predavanj na ljubljanskih šolah.

Odslej smo si pomagali s prodajo rešenega blaga in vsega, kar smo mogli pogrešiti. Prav kmalu smo začeli dobivati pakete, najprvo od ujca Jakoba Debevca, lastnika in urednika Ameriške domovine v Clevelandu, od Katoliške lige v New Yorku, ki jo je vodil dr. Basaj. Po vselitvi 1. 1948 v Argentino so nam začeli pošiljati naši domači redne pakete. Večino poslanega sem prodala v tedanji Komisijski trgovini. Mami je Mohorjeva družba izplačala honorar za nov ponatis Mohorjeve kuharice (dogovor mame z Jankom Modrom). Knjiga je izšla že po mamini smrti leta 1957 kot tretja izdaja Mohorjeve Kuharice. Leta 1971 je pri Mohorjevi družbi v Celju izšla knjiga „Kuharica», ki so priredile Milena Motoh, Mira Šilc in Anica Šušteršič. Knjiga je nekoliko obširnejša kot so bile mamine „Mohorjeve kuharice» ter opremljena z merami

potrebnega materiala, večina receptov samih pa je dobesedno prepisanih iz prejšnjih maminih izdaj (seveda brez našega dovoljenja). Že v Argentini sem pozneje zasledila v „Rodni grudi« oglas nove izdaje „Varčna kuharica«, izdane leta 1915 v Jugoslovanski knjigarni pod imenom M. R. Ker sem se knjige spomnila in imela originalen izvod celo s seboj, sem si nabavila novo izdajo, ki je bila z naslovom vred točen ponatis mamine. Na našo pritožbo je avtorica rekla, da je iskala pisateljico, da pa je v Ljubljani nihče ni poznal, in tudi ne v Mohorjevi družbi v Celju ne! Pač pa je imel ponatis na zadnji strani overitev Narodne knjižnice, kjer je navedeno mamino polno ime Marije Remec.

Omenjeni honorar nam je služil za kritje stroškov mamine preselitve v Srbijo, nas drugih pa v Argentino. Teta Angela nam je darovala lep znesek, ko je prejela dediščino po umrlem bratu Lojzu Škulju v Ameriki. Nadvse smo bili ganjeni, ko nas je na Viču obiskal pokojni profesor Ivan Dolenc in nam prinesel znaten del pokojnine, ki jo je po dolgem času iztožil.

Po letu 1952 je mama iztožila izplačevanje stanarine, izvirajoče iz pravice do stanovanja v zaplenjeni hiši, kar je zopet pomenilo reden mesečni prispevek, čeprav ne velik - sprva le 150 dinarjev! Poznalo se pa je, ko so izplačali to stanarino tudi za nazaj od leta 1948 dalje.

Po posredovanju dr. Donate Capudrove, bivše sodnice, takoj po „osvoboditvi« vržene s sodišča in tedaj uradnice pri Mestnem uradu za zbiranje odrezkov mesnih nakaznic, za Bežigradom, sem dobila poldnevno službo tudi jaz na tem uradu. S tem delom sem imela ugodnost, da sem sicer na skrajno nizko odmerjeno izkaznico dobila nekoliko boljše meso pri drugih mesarjih, medtem ko sem morala na Viču čakati več zgodnjih jutranjih ur, da sem končno dobila košček žvarovine. Pri kontroli mesnih odrezkov sva z Donato ugotovili krajo celega teleta, kar sva naznanili upravniku. Ker je bila mesarica ofarka, se ji ni nič zgodilo, le plačati je morala celega teleta.

Čeprav se nas je začela večina znancev ogibati, so nam vendarle ostali zvesti nekateri dobri prijatelji in nas niso pozabili. Celo bližnji sosedje, kot jezuit p. Vrtovec in naša neposredna sosedka Emano in Marička Haynetova sta nas obiskala.

Prenekateri so nam pomagali z živežem, posebno s sadjem. Pošiljali so nam cele košare grozdja, hrušk, pridelke svojih vrtov. Gospa Žibert Ceponova, teta Angela, celo Karolina Butara nam je nekoč poslala zabojček grozdja! Teta Minka nas je zalagala z drvimi, da nismo nikdar trpeli zaradi mraza, tudi drugi moževi sorodniki nas niso pozabili. Veliko oporo smo imeli v maminem bratu, stricu Francetu, in njegovi ženi Pepci, ki sta nam bila v vseh teh žalostnih letih zares toplo zatočišče, gospa Osanova, vdova gimnazijskega ravnatelja, nam je hranila živila, krompir itd., gospa Rantova obleko. Obe sta zelo pogosto obiskovali našo mamo. Letnarjeva Slavica in ga. Osanova sta skozi leta dovoljevali Meti uporabo klavirja za vaje.

Največjo, zlasti moralno oporo pa smo poleg brata Milčeta imeli predvsem v gospe Rusovi, Julki Valantovi, Ančki Lampičevi, Rezi Remijaševi. Niso se bale zasledovanja, ampak so nam vedno z vso ljubeznijo nudile svojo ljubezen

in pomoč. Mama je pogosto hodila na obisk k sestrični pisateljici F. S. Finžgarja, gđc. Anici, ki je pisateljico gospodinjala. Čeprav je bila mama dolgoletna sotrudnica pri Mladiki s pisanjem kuharskih receptov, se Finžgar nikdar ni zavzel za nas. Zaradi teh obiskov sva se z mamo večkrat sporekli.

Večkrat sem se zadržala pri svoji mladostni prijateljici Julki Šušteršičevi, kjer sem se srečavala tudi z gospo Meri Leskovčevno, vdovo po polkovniku Kokalju. Tudi njo so iz očetove hiše preselili v drugo stanovanje.

Najbolj nam je bila naklonjena narava sama: brezplačno nam je nudila na Gorjušah sladke rdeče jagode, gobe, kolikor smo si jih zaželeli, v Dvoru pri Polhovem Gradcu cele gozdove borovnic, na Golovcu prvovrsten kostanj... Očitno smo čutili, da nas On, ki hrani ptice pod nebom in ribe v morju, ni - pozabil!

Za konec.

Po vsem preganjanju nam je končno vendarle zasvetila svetla lučka bližnje rešitve iz komunističnega oklepa. Na posredovanje Mednarodne katoliške organizacije so se mogle ločene družine izseliti k svojim očetom in možem, ki so se leta 1945 umaknili. Tine nam je poslal potrebne dokumente za vselitev v Argentino, medtem ko se mama ni mogla odločiti za izselitev in je iskala možnosti, da najde zavetišče pri bratu v Šiški, kar je ta odklonil. Tedaj je Milče, že župnik v Kosovski Mitrici v Srbiji, dobil od svojega reda dovoljenje, da sme vzeti mamo k sebi (podobno dovoljenje je dobila karmeličanka Jenkova, sestra v Žužemberku ubitega kaplana Jenka, da je ob izselitvi v dunajski karmeličanski samostan smela vzeti s seboj tudi svojo mamo).

Ko sem ob koncu julija ali v začetku avgusta s Tinčkom potovala v Beograd po potrebni argentinski vizum, so na konzulatu ugotovili, da na dovoljenju manjka Metino ime, in mi rekli, da mora dokument nazaj v Argentino in da lahko rešitev traja več časa. Ker smo imeli že vozovnice za ladjo Anna C za dan 24. avgusta, me je zaskrbelo, če bomo mogli te dokumente pravočasno dobiti. Šla sem do p. Kobija, ki je bival v Beogradu, in ga vprašala, če se mu zdi oportuno, da bi rešitev pospešila s podmazanjem. Rekel mi je, da naj poskusim. Šla sem nazaj na konzulat in službujočo uradnico zopet prosila, da rešitev pospeši, obenem ji dala tudi kuverto s 1000 din „za posebni trud, ki bi ga s tem delom imela«. Da grem k bratu v Kosovsko Mitrovico in da se čez en teden vrnem, če bi mogla do tedaj urediti. Tinček se je s svojim vizumom vrnil v Ljubljano, jaz pa nadaljevala pot k Milčetu. Tja sem prišla pozno zvečer in me je Milče zjutraj na vse zgodaj javil na občino, a ob osmih zjutraj so že potrkali na vrata miličniki, da poizvedo, kdo je ta ženska, ki je sinoči prišla in še ni javljena na uradu. Ko sem se čez en teden oglasila na konzulatu, je bila moja zadeva že rešena. To je bil moj prvi osebni stik z Argentino.

Mama se je en teden pred našim odhodom odpeljala k Milčetu. Do Zidanega mostu sva jo spremili Meta in jaz, teta Pepca pa še naprej do K. Mitrovice, kjer je ostala en teden. Ob slovesu je mama prosila Meto za poljubček, pa

je bilo Meto sram, da bi mamu poljubila. Mamu je ločitev od nas, znancev in krajev, v katerih je preživela dobršen del svojega življenja, zelo potrla, kakor tudi vse prestalo trpljenje in preganjanje, kar je gotovo pospešilo njeno smrt, saj je že po dveh letih (1. 1956; eno leto po očetovi smrti) umrla v Milčetovih rokah. Na smrt je bila pripravljena, da je dr. Kordin, svoj čas pomočnik škofa Gnidočca v Skopju, pozneje omenil, da je bil presenečen, kako se mama ni popolnoma nič bala smrti. Kot zadnja želja je prosila Milčeta, da jo da po smrti prepeljati v Ljubljano, in je za prevoz sama hranila denar. Počiva na ljubljanskem pokopališču v skupnem grobu z leta 1927 umrlo hčerko Maro. Ob pokopu v Ljubljani je bilo navzočih poleg sorodnikov veliko drugih znancev.

Ko sem začela s pakiranjem, so mi različni znanci in nepoznanci dostavljali vse vrste pakete, kovčke in druge stvari, da jih odnesem v Argentino njihovim domačim. Nekdo me je celo prosil, da vzamem s seboj klavir, kar sem odklonila, kajti kako naj bi izpričala, da je moj, ko so mi pa vse zaplenili! Treba je bilo dobiti dovoljenje za izvoz knjig, nekaj slik, tudi etnično zaščitenih predmetov - večina ne mojih. Za to dovoljenje so šli na roko tako v Mestni občini (Velkavrh) kot tudi v Narodni galeriji. Za prevoz naše prtljage sem imela dovoljenje za 400 kg., vsega skupaj pa je bilo 1.700! Tudi v Genovi sem morala „Miss«, ki je selitev nadzorovala, podmazati (100 dol.). Prejemniki v Argentini so mi bili deloma hvaležni, eni pa tudi ne in so se zmrdovali. Po posredovanju Nuše Kristanove na carinarnici nisem imela nobenih sitnosti, čeprav je bilo vsega skupno 17 zabojev. Le 2 kg ajdove moke mi carinik ni dovolil izvoziti.

Za prevoz z Viča do carinarnice mi je obljubil voz Marjan Dolničar. Pol ure pred carinjenjem obljubljenega voza še

ni bilo in sem v zadnjem trenutku morala po Viču iskati drug voz. Delavci; ki so nalagali, so bili nerodni in se jim je največji zaboj (s porcelanom) zmuznil na tla in se razčesnil. Za silo smo ga popravili, a sem ga morala v Genovi pred odhodom ladje zopet popraviti. K sreči se ni nobena stvar razbila, ker mi je vse zelo spretno zavil in zavaroval Ciril Korošec. Čez leta sem dobila od njega v Argentino pismo, da mu nisem še nič poslala in da naj mu pošljem kavo. Skoraj istočasno sem dobila sporočilo, da je umrl in sem se mu mogla oddolžiti le z naročilom nekaj sv. maš.

Zadnji pozdrav domovine je bila preiskava na meji v Sežani: vse moje kovčke do zadnjega kotička je preiskaval uniformiran oznovec in mi vsebino razmetal tako, da sem do Trsta pospravljala nazaj. Kljub temu se mi je posrečilo „pretihotapiti« nekaj dolarjev, ki sem jih v Genovi porabila za „Miss«. Vsi ostali moji sopotniki - Vombergarjevi, Budinekovi, Dacarjevi, Erjavčevi - so imeli za pregled navadne carinike. Torej je OZNA do meje spremljala vsak moj korak!

Ko danes s temi zapiski obnavljam spomine na skoraj 10-letno bivanje pod komunisti, sem šele sedaj prav spoznala, kako silno so sovražili očeta in seveda tudi mojega moža, in ker niso mogli doseči njih, so se znesli nad nami: 76 let staro mamu, nad menoj in 3 otroki, ki se nismo mogli braniti.

Ni mi žal vsega prestanega trpljenja in sem nanj ponosna, ker se zavedam, da smo trpeli po nedolžnem zaradi zvestobe Bogu in katoliškim načelom očeta, moža in vse naše družine. Zato tudi trdno upam, da bodo vsi najini potomci črpali iz te zakladnice in ostali zvesti Bogu in narodu.

Vera Remec Debeljak, Metka, Tinček, Jožejka, Marija Remec, v Ljubljani leta 1949.